

Samenvatting klankbordgroep geothermie

Advies over de voorkeurslocatie en mogelijke landschappelijke inpassing van een geothermiebron in Zwolle Noord

Datum 17 december 2019
Titel Advies klankbordgroep geothermie

1 De klankbordgroep

1.1 Aanleiding

Op 11 maart heeft de gemeenteraad ingestemd met het voorstel om de ontwikkeling van een geothermiebron in Zwolle Noord een vervolg te geven. Daarbij is Dijklanden aangewezen als voorkeurslocatie voor de bovengrondse installatie van de geothermiebron. Binnen het gebied van Dijklanden zal nog verder moeten worden gezocht naar een plek voor de bovengrondse installatie van de geothermiebron, rekening houdend met ruimtelijke aspecten en met wensen van omwonenden en andere belanghebbenden. Aangegeven is dat omwonenden en belanghebbenden worden betrokken in een participatieproces om tot een goede landschappelijke inpassing te komen. Hiervoor is de klankbordgroep geothermie ingesteld.

1.2 Doel van de klankbordgroep

De klankbordgroep is bedoeld om omwonenden en andere belanghebbenden mee te laten denken tijdens de volgende stappen in de ontwikkeling van de geothermiebron en input te leveren in de voorbereiding van de besluitvorming door college en raad. Belangrijke onderwerpen in deze fase van de ontwikkeling (de definitiefase) zijn de locatiekeuze binnen Dijklanden en het in kaart brengen van de wensen voor landschappelijke inpassing. Daarnaast is er aandacht zijn voor de mogelijke effecten van een geothermiebron op de omgeving, zoals zichtbaarheid, geluid, veiligheid en verkeersbewegingen.

De klankbordgroep geothermie is niet bedoeld om mee te denken bij de ontwikkeling van het warmtenet. Dit wordt onderdeel van het proces om te komen tot een warmteplan voor de aanliggende wijken Holtenbroek en Aa-landen.

1.3 Samenstelling klankbordgroep

Het kansrijke gebied voor geothermie ligt tussen Stadshagen en Aa-landen, ter hoogte van de Mastenbroekerbrug. Voor de bovengrondse installatie wordt een plek gezocht binnen de omgeving Dijklanden. Het reservoir diep in de ondergrond wordt echter schuin aangeboord in de richting van Stadshagen. Beide onderwerpen behoren tot de ontwikkeling van de geothermiebron.

De klankbordgroep is samengesteld uit een vertegenwoordiging van omwonenden, omliggende verenigingen en andere belanghebbenden ten opzichte van de geothermiebron. Er hebben zich 20 personen aangemeld voor de klankbordgroep, waaronder alle bewoners van de Urksteeg (3) en vertegenwoordigers van de naastgelegen tennisvereniging, de Stadslanderijen en de Milieuraad. De overige deelnemers zijn bewoners uit de omliggende wijken, waarvan het merendeel uit Aa-landen (10) en enkelen uit Holtenbroek (2) en Stadshagen (2).

Datum 17 december 2019
Titel Advies klankbordgroep geothermie

1.4 Het proces

Het proces is begeleid door de wijkmanager (voorzitter) en de projectleider geothermie (proces). Daarnaast zijn verschillende specialisten betrokken om het proces inhoudelijk te ondersteunen.

Samenvatting proces

In drie bijeenkomsten is door de klankbordgroep meegedacht over de gevraagde onderwerpen. De eerste bijeenkomst (19 september 2019) was voornamelijk gericht op het verstrekken van informatie om de leden van de klankbordgroep van de benodigde kennis te voorzien. Om een beeld te krijgen van een geothermiebron een excursie georganiseerd naar een bestaand aardwarmtebedrijf in de Koekoekspolder in IJsselmuiden (12 oktober). In de tweede bijeenkomst (5 november) is in een workshop door de leden van de klankbordgroep gezocht naar de optimale locatie binnen Dijklanden. Vooraf zijn hiervoor de randvoorwaarden aan de klankbordgroep meegegeven. Dit leidde tot een eenduidig beeld over de meest optimale locatie voor de bovengrondse installatie. Op 17 december zijn de wensen voor landschappelijke inpassing verder in kaart gebracht en is de formulering voor het eindadvies besproken.

De verslagen van de bijeenkomsten zijn als bijlage bijgevoegd.

2 Advies

2.1 Locatiekeuze binnen Dijklanden

De klankbordgroep heeft unaniem de voorkeur voor het inpassen van de bovengrondse geothermie-installatie op de plek van het voormalig agrarisch bedrijf op de kruising van de Urksteeg en de Peterskampweg. De locatie is in eigendom van de gemeente en wordt op tijdelijke basis gebruikt door de Zwolse Stadslanderijen. De klankbordgroep ziet een gecombineerde functie van geothermie en stadslandbouw voor zich. Daarnaast is er de wens voor een informatiecentrum voor bezoekers bij de geothermiebron. Voor de locatie zijn twee mogelijke varianten uitgewerkt, waarbij de voorkeur uitgaat naar de oostelijke variant. De klankbordgroep ziet de ontwikkeling van geothermie in Zwolle als voorbeeld om trots op te zijn. Als de ontwikkeling doorgaat is Zwolle één van de eerste steden waar duurzame aardwarmte voor de gebouwde omgeving wordt ingezet.

Als argumenten voor deze locatie zijn genoemd:

- het duurzame karakter van geothermie en stadslandbouw versterken elkaar;
- voldoende afstand tot natuurgebieden (uiterwaarden Zwarte water);
- goede bereikbaarheid vanaf de Middelweg. Er hoeven geen extra wegen te worden aangelegd in het gebied;
- herontwikkeling van deze locatie is een kans om oude (asbesthoudende) gebouwen te slopen en nieuwe te hergebruiken. Mogelijk sloop oude huis in verband et slechte staat;
- stadsboerderij kan voorbeeldfunctie zijn;
- ontsluiting uit het gebied gunstig, ook voor een warmtenet;
- draagvlak voor deze locatie bij direct omwonenden;

Datum 17 december 2019
Titel Advies klankbordgroep geothermie

Variant

Een deel van de klankbordgroep heeft gekeken naar een variant waarbij de locatie langs de Peterskampweg opschuift richting het Zwarte Water. Dit heeft niet de voorkeur. De volgende argumenten zijn genoemd:

- gaat ten koste van het uitzicht van de bewoners aan de Urksteeg op het gebied.
- dichter op de uiterwaarden, waardoor de (negatieve) effecten op de op natuurwaarden groter worden.
- afhankelijkheid van ontwikkelingen Waterschap wordt groter als er een variant wordt gekozen nabij de Holtenbroekerdijk.
- Holtenbroekerdijk is hoofdgroenstructuur. De eisen voor landschappelijke inpassing worden zwaarder (wordt door sommigen ook als een kans gezien)

Het advies van de klankbordgroep is vertaald naar een tekening (bijlage 1). Hierop zijn de gewenste positionering van de bovengrondse installatie, het tijdelijke bassin voor testwater tijdens de boorfase en de benodigde terreinoppervlaktes schematisch weergegeven.

In de verkenning naar de haalbaarheid is uitgegaan van een buffervat met een inhoud van 3000 m³. Dit buffervat is bedoeld voor het opslaan van warmte. Het inpassen van een buffervat heeft geen onderdeel uitgemaakt van de afweging van de klankbordgroep. Er wordt vooralsnog vanuit gegaan dat de buffering (om systeemtechnische redenen) op een andere plek ten opzichte van het warmtenet een plek krijgt.

2.2 Landschappelijke inpassing

Er is een voorkeur voor een goede landschappelijke inpassing in het bestaande groene karakter van het gebied. Karakter van een 'boerenerf' met gecombineerde functies is een kans. Een lid van de klankbordgroep opperde de mogelijkheid voor een iconisch ontwerp als duurzame blikvanger voor Zwolle. Dit idee werd niet overgenomen door de meerderheid van de groep.

Enkele opmerkingen m.b.t. landschap:

- Door de locatie van de boerderij te kiezen gaat dit minder ten koste van het groen, waardoor gunstig voor de ecologie;
- Inpassing meerdere functies is mogelijk: geothermie, stadslanderijen, voorlichtingsgebouw / informatiecentrum;
- Toepassing van bomen als groene afscheiding van meer 'industriële' onderdelen van geothermie ('betonplaat' werd genoemd);

2.3 Bijdrage aan sociaal economische doelen

De klankbordgroep heeft ook meegedacht in de mogelijke bijdrage van de geothermie aan de sociale en economische doelen van Zwolle. Enkele bevindingen:

- Geothermie leent zich minder goed voor financiële participatie. De risico's zijn relatief groter en de rendementen kleiner dan bij grootschalige opwek van zon-

Datum
Titel

17 december 2019
Advies klankbordgroep geothermie

en windenergie. De vraag voor de mogelijkheid van enige andere vorm van participatie voor bewoners blijft open staan.

- Sociale bijdrage kan vooral liggen in het leveren van betaalbare duurzame warmte in de aanliggende wijken. Betaalbaarheid en gelijke (eerlijke) warmte-/energieprijzen worden als belangrijke voorwaarden gezien voor de ontwikkeling als geheel.
- De klankbordgroep ziet een educatieve en informatieve functie voor zich voor de geothermiebron. Mogelijk een koppeling met onderwijs (lokale technische opleidingen).

2.4 Haalbaarheidsscan locatiekeuze

De voorkeurslocatie van de klankbordgroep is gescand op uitvoerbaarheid. De volgende conclusies zijn van toepassing:

- **Locatie:** de voorkeurslocatie is eigendom van de gemeente Zwolle en wordt tijdelijk verhuurd aan de Zwolse Stadslanderijen. De eigendomssituatie en de lopende contracten en afspraken zijn geen belemmering voor de ontwikkeling. Bij het gewenste combineren van functies van geothermie en de stadslandbouw zal per deelontwikkeling moeten worden gekeken naar de haalbaarheid.
- **Water en bodem:** water en bodemaspecten zijn geen belemmering. Wel zijn er aandachtspunten voor water en bodem bij ontwerp en tijdens de uitvoering.
- **Natuur:** Uit een Natuurtoets zal moeten blijken of er belemmeringen zijn voor de ontwikkeling van geothermie. De te verwachten stikstofdepositie is mogelijk belemmerend. Dit is mede afhankelijk van de stikstofmaatregelen die door het Rijk worden genomen.
- **Milieu:** Er is onderscheid te maken tussen de aanleg- (boor-) en gebruiksfase. De milieuaspecten geluid, externe veiligheid en verkeersaantrekkende zijn geen belemmering. Wel zullen er met name in de aanlegfase maatregelen moeten worden genomen om geluidsoverlast te voorkomen/ minimaliseren.
- **Landschap:** landschappelijk gezien is er geen belemmering.

3 Vervolg

3.1 Advies betrekken bij besluitvorming

Het advies van de klankbordgroep dient als input voor besluitvorming over het vervolg door college en raad. Aan het college van b&w wordt dan ook geadviseerd om het advies van de klankbordgroep te betrekken in de verdere ontwikkeling van de geothermiebron (het opstellen van een programma van eisen) en het ontwerpproces voor de bovengrondse installatie.

3.2 Afhankelijkheden en onzekerheden

De klankbordgroep is in een vroeg stadium betrokken, zodat in de verdere ontwikkeling rekening kan worden gehouden met hun wensen. Het volgende moet hierbij in acht te worden genomen:

- In het vervolg zullen andere partijen betrokken worden bij de ontwikkeling van de geothermiebron en zal de gemeente besluiten in welke vorm zij zelf

Datum
Titel

17 december 2019
Advies klankbordgroep geothermie

betrokken wil blijven. De klankbordgroep heeft kennis genomen van de ideeën over de beoogde organisatievorm voor de geothermiebron, de beoogde betrokkenheid van EBN bij de verdere ontwikkeling, de aangekondigde selectieprocedure voor het betrekken van een en operator en de afhankelijkheden met de “verkenning naar de mogelijke samenwerking in de Zwolse warmteketen”. De verdere vormgeving is nog mede afhankelijk van de eisen en wensen van partijen die in een latere fase een rol krijgen.

- De Rijksoverheid heeft aangekondigd dat het wettelijk kader voor geothermie wordt aangepast en geactualiseerd. Op dit moment kan niet worden beoordeeld of aanpassing van de wet- en regelgeving de uitvoerbaarheid van het advies van de klankbordgroep alsnog in de weg staat.
- In een volgende fase zullen de productie- en de injectieput nog verder ontworpen worden. Hierbij zal – in samenspraak met de operator en andere betrokken partijen - nog nader worden bepaald hoe het reservoir zo optimaal mogelijk kan worden aangeboord. Op dit moment is de verwachting dat er voldoende ruimte en flexibiliteit is om dit vanuit de voorgestelde locatie vorm te geven. Op voorhand kan echter niet geheel worden uitgesloten dat de ondergrondse situatie nog van invloed is op de definitieve locatiekeuze.

3.3 Vervolg klankbordgroep

De klankbordgroepleden worden geïnformeerd over de besluiten die worden genomen over geothermie en andere relevante besluiten in de warmtetransitie. Daarnaast is afgesproken dat er een excursie wordt georganiseerd op het moment dat er bij een geothermieproject een boring gaat plaatsvinden. In Luttelgeest is een aardwarmteproject waar mogelijk één van de eerstvolgende boringen plaatsvindt.

De klankbordgroep heeft met het uitbrengen van dit advies invulling gegeven aan haar gevraagde rol in deze fase van de ontwikkeling. Bij de start van een eventuele vervolgfase zal worden gekeken naar de dan voorliggende vragen en een passende samenstelling van de klankbordgroep. De huidige klankbordgroepleden hebben aangegeven of zij hiervoor wel of niet benaderd mogen worden.

4 Bijlagen

- Bijlage 1: Kaart voorkeurslocatie klankbordgroep geothermie
- Bijlage 2: Verslag 1^e bijeenkomst, d.d. 19 september 2019
- Bijlage 3: Verslag 2^e bijeenkomst, d.d. 5 november 2019
- Bijlage 4: Verslag 3^e bijeenkomst, d.d. 17 december 2019

Klankbordgroep Geothermie

Datum: 19 september 2019

Locatie: Hockeyclub Zwolle, Luttekestraat 5, Zwolle (Aa-landen)

Aanwezig:

Klankbordgroepleden: Henk Schaapman, Klaas van der Brug, Martina Birk, Jan Alwin Ulderink, Tiemen Zijlstra, Henk Schakelaar, Flip Mikx, Willem Prins, Matthijs Wendt, René Drost, Jan Willem Bolks, Johannes van Steenis, Joeri Both, Jos van Leussen.

Gemeente Zwolle: Johan Roeland (projectleider), Reinder Slager (adviseur geothermie), Wim van Hattum (wijkmanager) en Ineke van den Brink (projectassistent).

Opening

Wijkmanager Wim van Hattum opent de eerste bijeenkomst van de Klankbordgroep Geothermie, heet de aanwezigen van harte welkom en geeft het woord aan wethouder Monique Schuttenbeld. Wethouder Schuttenbeld is verheugd over het grote aantal aanmeldingen voor deelname aan de Klankbordgroep. Een gemengd gezelschap waarbinnen graag kennis opgehaald wordt om te delen met de gemeente. Wethouder Schuttenbeld meldt dat alle deelnemers aan de Klankbordgroep van harte worden uitgenodigd om zich gezamenlijk te laten informeren bij het aardwarmtebedrijf in de Koekoekspolder (Ijsselmuiden). De wethouder vond het zelf erg waardevol om een geothermiebron in werking te kunnen zien en ervaren.. Toegezegd wordt dat er met een datumvoorstel voor de excursie teruggekomen wordt. Wethouder Schuttenbeld wenst de deelnemers een goede bijeenkomst toe.

Kennis maken / doel bijeenkomst

Een voorstelrondje volgt. Geconcludeerd mag worden dat er veel deskundigheid en betrokkenheid binnen de Klankbordgroep aanwezig is.

Het doel van de eerste bijeenkomst is met name het delen van informatie. De informatie die wordt verstrekt is niet geheim. Wel geldt het verzoek om op een gepaste wijze met de verstrekte informatie om te gaan, zodat in onderling vertrouwen een open gesprek kan worden gevoerd. De klankbordgroep stemt hiermee in. Het is geen probleem om desgewenst burens of achterbannen te raadplegen over het onderwerp.

Context Klankbordgroep

Binnen het klimaatakkoord geldt geothermie als één van de belangrijkste pijlers voor verduurzaming. Ambitie van de gemeente Zwolle is om in 2050 energieneutraal te zijn. De energietransitie is hierbij een katalysator voor sociale en economische groei. Binnen de Zwolse Energiegids worden de mogelijkheden voor grootschalige duurzame opwek vastgelegd. Geothermie in Zwolle Noord staat hier als mogelijkheid genoemd. Daarnaast werkt de gemeente aan de Warmtegids. Dit is de Zwolse versie van de Transitievisie Warmte uit het klimaatakkoord, waarin de visie op een aardgasvrije stad staat beschreven. De transitievisie Warmte zal voor elke stad in Nederland voor 2021 afgerond moeten zijn. Een eerste verkenning voor de Warmtegids is eind 2018 vrijgegeven voor inspraak. Daarnaast heeft de raad in maart 2019 besloten een vervolg te willen geven aan de ontwikkeling van geothermie in Zwolle-noord.

Begin juli heeft het college besloten de mogelijke samenwerking met stakeholders in de Zwolse warmteketen te gaan verkennen. Belangrijke vraagstukken over publieke en private rollen en welke

rol de gemeente hierin inneemt komen aan de orde. Voor de geothermiebron wordt gedacht aan het vormen van een consortium van meerdere partijen. Energie Beheer Nederland wordt door de gemeente gezien als een interessante partij om mee samen te werken. Voor de rol van operator van de geothermiebron wordt nog een geschikte partij gezocht. Input uit de verkenning naar de samenwerking in de warmteketen is nodig om de selectieprocedure voor de operator goed in te richten. Bij bekende marktpartijen voor het operatorschap kan gedacht worden aan enkele bestaande operators van geothermiebronnen in Nederland of aan partijen uit de olie- en gasindustrie.

De focus voor de Klankbordgroep ligt op de bovengrondse installatie. Gevraagd wordt welke invloed de recente ontwikkelingen rond Pfos heeft op de boring. De nieuwe regelgeving rondom Pfos betreft de afvoer van oppervlaktegrond. De mijnbouwwet regelt bij boringen op grote diepte de verwerking. De Klankbordgroep wordt gevraagd mee te denken naar de optimale locatie in Dijklanden. De landschappelijke inpassing, en de mogelijkheden voor bijdragen aan lokale sociale en economische doelen. Voor de Klankbordgroep geldt dat ze adviseert in de aanloop naar gemeentelijke besluitvorming. De Klankbordgroep wordt gevraagd mee te weten en mee te denken (participatieladder). De beslissingsbevoegdheid ligt bij college en raad.

De participatie binnen de aanleg van het Warmtenet wordt onderdeel van het proces voor het opstellen van de Warmteplannen in gebieden. De verwachting is dat dit voor Aa-landen en Holtenbroek mogelijk in 2020 wordt opgestart, zodat dit gelijk oploopt met de ontwikkeling van de geothermiebron. Het verwachte vermogen van de geothermiebron is in het P90-scenario voldoende voor het leveren van warmte binnen de wijken Holtenbroek en Aa-landen aan ca. 10.000 woningequivalenten. Deze ontwikkeling zal nog jaren in beslag nemen. De verwachting is dat de bron in 2023 binnen deze wijken operationeel kan zijn.

In de volgende fase zal (met de operator) nog gedetailleerder worden gekeken naar de opbouw van de ondergrond. Opgemerkt wordt dat er andere partijen/organisaties al in de ondergrond werken (Vitens), hoe kunnen we van elkaar leren, welke overeenkomsten zijn er. Een punt waar voor de invulling van de tweede avond op wordt terug gekomen.

De raad heeft besloten Dijklanden aan te wijzen als voorkeurslocatie voor de bron. Hier ligt een omgevingsanalyse aan ten grondslag. Dijklanden heeft met name de voorkeur vanwege de ligging ten opzichte van Aa-landen/Holtenbroek en de natuurwaarden van de Stadskolk. Gevraagd wordt waarom de locatie Holtenbroekerbos in een eerder stadium al is afgefallen. Dit is omdat het Holtenbroekerbos onderdeel is van de hoofdgroenstructuur, waarbinnen de ontwikkeling van een geothermiebron niet gewenst is.

Gevraagd wordt naar Dijklanden als aangewezen woningbouwlocatie. De wethouder merkt op dat het college in het coalitieakkoord heeft afgesproken dat Dijklanden niet voor woningbouw in aanmerking komt. Binnen deze collegeperiode wordt de Omgevingsvisie ter besluitvorming voorgelegd, waarin ook de lange termijnvisie op woningbouwlocaties zal worden vastgelegd. De Omgevingsvisie is een beleidsstuk voor een langere periode. Nagezien wordt of deze periode 10 of 20 jaar is.

De operator zal binnen de regels van de mijnbouwwet opereren. Omdat de optimale inrichting van de geothermiebron voor een belangrijk deel door de (opbouw van) de diepe ondergrond wordt

bepaald kan het zijn dat er nog moet worden geschoven met de locatie voor de bovengrondse installatie. De Klankbordgroep wordt gevraagd hun voorkeuren uit te spreken, zodat daar in de verdere uitwerking zoveel mogelijk rekening mee kan worden gehouden.

Er wordt gevraagd naar de beperkingen voor geothermie in de boringsvrije zone. Deze is genoemd in de stukken over de verkenning. De boringsvrije zone is inmiddels aangepast richting Zwolle-zuid, waardoor het hele onderzoeksgebied / stedelijk gebied buiten de boringsvrije zone ligt.

Er is een reële verwachting over de aanwezige warmte. De eerste boring (ook wel proefboring genoemd) geeft echter pas uitsluitsel over of – en hoeveel – warmte er daadwerkelijk kan worden gewonnen. Gevraagd wordt of er voor de bouw van de boortoren veel infra nodig is. Antwoord: hierbij moet gedacht worden aan ca. 0,5 ha. inrichtingsruimte. Extra onderzoek is nodig bij geluidsgevoelige gebouwen (zoals woningen, scholen e.d.) binnen 300 meter. Voor geluid in de gebruiksfase wordt een geluidscontour van 50 meter aangehouden. Ervaringen uit andere projecten leert dat als geluidsgevoelige bestemming buiten deze zone ligt, er altijd voldaan wordt. Dit zal op termijn nog exact moeten worden uitgewerkt en berekend. Het aantal decibellen is input voor het volgende overleg.

De verwachting voor exploitatieduur van de bron ligt op 30 jaar. Gevraagd wordt naar het affakkelen van gas. Bij de boring naar aardwarmte zal een kleine hoeveelheid gas meekomen. Dit kan normaalgesproken worden gebruikt, vergelijkbaar met het aardgas uit het net. De verwachting is dat het gas kan worden gebruikt, maar dit hangt af van de kwaliteit van het gas. Gas dat niet gebruikt wordt, wordt in principe afgafakkeld. Omdat het kleine hoeveelheden betreft zal affakkelen sporadisch voorkomen.

Gevraagd wordt naar back-up mogelijkheden, voor het geval de geothermiebron uitvalt of tijdelijk niet kan leveren door onderhoud. Een piek- en back-upstelsel is onderdeel van de installatie. Hoe dit wordt ingericht is afhankelijk van de inrichting van het totale systeem van het warmtenet. Hierover is advies gevraagd aan een gespecialiseerd bureau. De verwachting is dat, gezien het perspectief van een groter warmtenet in Zwolle, er op strategische plaatsen een back-upvoorziening wordt geplaatst. Dit hoeft dus niet in de nabijheid van de geothermiebron te zijn.

Voor de externe veiligheid zal voldaan moeten worden aan het besluit externe veiligheid inrichtingen. De locatie van de bron zal bereikbaar gemaakt worden via de Middelweg en de Luttekeweg. Het te verwachten verkeer wikkelt zich via deze wegen af.

Voorbeelden van bestaande geothermie-installaties worden getoond. Bij geothermie is bufferen nodig. Buffering hoeft niet noodzakelijkerwijs in Dijklanden.

Opgemerkt wordt dat Dijklanden is aangewezen als overstromingsgebied van de Aa (binnendijks). Dit zou bij overstroming veel water in het gebied kunnen opleveren. In het volgende overleg wordt nader ingegaan op hoe de waterhuishouding is geregeld.

Het gebied ligt dicht bij een Natura 2000 gebied. Gevraagd wordt naar de invloeden op wild en natuur. Is een bepaalde buffer/afstand hier niet noodzakelijk? En welke invloed heeft de verlichting van de tijdelijke boorinstallatie bij de aanleg en in de definitieve situatie binnen het gebied? De vraag over de effecten van licht wordt meegenomen bij de verdere uitwerking, (ook) in combinatie met het effect op Natura 2000. Hier wordt op teruggekomen in het volgende overleg.

Voor het opstellen van referenties voor de landschappelijke inpassing is de kernvraag wat de Klankbordgroep belangrijk vindt om aan het college mee te geven.

Voor de tweede bijeenkomst zullen de uitkomsten van de ingebrachte vragen bekend zijn. Voorstel voor de tweede bijeenkomst is om in twee of drie groepen aan de slag te gaan met plattegronden om met de eigen ideeën voor de landschappelijke inpassing aan de slag te gaan. Om iedereen van dezelfde instructies te voorzien, worden heldere randvoorwaarden meegegeven.

Sociale en economische doelen:

Hoofdstuk 4 van de Zwolse Energiegids geeft handvatten en richtlijnen voor de bijdrage aan de sociale en economische doelen door initiatieven van grootschalige opwek aan de hand van de volgende paragrafen:

- Financiële participatie;
- Bijdrage aan stad, buurt en omgeving;
- Bijdrage aan lokale economie
- Bijdrage aan circulair materiaalgebruik

De Energiegids is met name geschreven voor grootschalige opwek van elektriciteit (wind- en zonneparken) door derden. De ontwikkeling van een geothermiebron valt onder de Energiegids maar vindt plaats in een wezenlijk andere context van de warmtetransitie. Naar verwachting zullen de rendementen minder interessant zijn voor financiële participatie dan bijvoorbeeld bij zon of wind (lagere rendementen, meer risico's). Daarnaast is geothermie per definitie een lokale bron en draagt bij aan de lokale verduurzaming van de gebouwde omgeving. De uitdaging ligt erin om bij de ontwikkeling van geothermie en het warmtenet iedereen mee te kunnen laten doen (betaalbare afname van warmte). Dit draagt op zichzelf bij aan de sociale economische doelen.

De klankbordgroep wordt uitgedaagd mee te denken hoe de ontwikkeling van geothermie verder kan bijdragen aan de sociale en economische doelen.

De suggestie wordt gedaan op de koppeling onderwijs te maken, bijvoorbeeld door leerlingen van (technische) scholen op te leiden / leerplaatsen aan te bieden bij de geothermiebron. .

Vervolgafspraken

- Organisatie bezoek aardwarmte Koekoekspolder
- Over ca. 4 weken een tweede bijeenkomst (werksessie) organiseren
- Presentatie en verslag rondmailen. Toestemming voor gebruik emailadressen (niet zijnde bcc) wordt gegeven.

KLANKBORDGROEP GEOTHERMIE

Datum: 5 november 2019

Locatie: Wijkcentrum Holtenbroek, Bachlaan 20, 8031 HL Zwolle

Aanwezig:

Klankbordgroepleden: Henk Schakelaar, Johannes van Steenis, Henk Schaapman, Flip Mikx, Jan Albert Hiemstra, Martina Birk, Tiemen Zijlstra, Gezina Middag, Willem Prins, Jos van Leussen, Jan Alwin Ulderink.

Gemeente Zwolle: Johan Roeland (projectleider), Wim van Hattum (wijkmanager), Tim Idema (milieuadviseur), Jasper Pat (stedenbouwkundige), Ineke van den Brink (projectassistent)

Opening en mededelingen:

Wijkmanager Wim van Hattum opent het tweede overleg van de Klankbordgroep Geothermie.

Verslag 19 september 2019:

Het verslag van het eerste overleg is eerder verzonden en niet opnieuw met de uitnodiging mee gegaan. Er zijn geen opmerkingen op het verslag ontvangen.

Terugblik excursie 12 oktober 2019:

Er wordt goed terug gekeken op de excursie naar de Koekoekspolder. Een mooie manier op een dergelijke installatie te kunnen visualiseren.

Opmerkingen:

- Jammer dat de installatie niet werkte.
- De omvang van het pompstation is groot.
- Wat zijn de backup-plannen voor de installatie in Zwolle? In de businesscase die in het kader van de verkenning naar de haalbaarheid is opgesteld is uitgegaan van een gasgestookte piek- en backup installatie. De definitieve invulling is nog afhankelijk van de bronnenstrategie die in het kader van de Warmtegids wordt ontwikkeld en de systeemkeuzes die in een latere fase op stadsniveau voor het warmtenet worden gemaakt.
- Welk scenario is er voor de warmtebuffers?. Bij de ontwikkeling van een warmtenet wordt er vanuit gegaan dat er een warmtebuffer wordt toegepast. Ook daar worden in een latere fase nog keuzes in gemaakt. Deze hoeven niet bij de bron geplaatst te worden, maar worden logischerwijs op een strategische plek binnen het warmtenetsysteem geplaatst. Rotterdam Engineering doet onderzoek op dit moment onderzoek naar de systeemkeuzes die kunnen worden gemaakt en de ruimtevraag die daarbij hoort. Op de grootte van het buffervat wordt terug gekomen. **Actie Johan**

Openstaande vragen:

Onderbouwing locatiekeuze:

Een lid van de klankbordgroep verbaast zich over het afvallen van het Holtenbroekerbos als mogelijkheid voor het plaatsen van de installatie. Het Holtenbroekerbos maakt deel uit van de hoofdgroenstructuur. Het groenbeleid sluit bouwen binnen de hoofdgroenstructuur uit. De gemeenteraad heeft op basis van een omgevingsanalyse de keuze gemaakt voor Dijklanden als voorkeurslocatie voor de geothermiebron. Voorstel is om dat als uitgangspunt te nemen voor het proces met de klankbordgroep. Gevraagd wordt hoe onherroepelijk deze keuze is. Voorstel is dat de inbrenger voor het derde overleg van de Klankbordgroep met argumenten komt, op basis waarvan verder doorgesproken kan worden.

Omgevingsvisie:

De Omgevingsvisie is voor 10 jaar in werking gezet. Deze kan wel binnen de 10 jaar geactualiseerd worden.

Geluid:

De toegestane geluidsniveaus liggen vast. Vanuit de locatie beredeneerd kan worden bepaald waar de dichtstbijzijnde woning kan liggen. Op basis van ervaringscijfers is de minimale afstand 50 meter. In de praktijk wordt hiermee altijd voldaan aan de wet- en regelgeving voor dag/avond/nacht. Als de definitieve locatie bekend is wordt een akoestisch onderzoek uitgevoerd. Het akoestisch onderzoek maakt inzichtelijk welke geluidsbelastingen te daadwerkelijk te verwachten zijn. Op basis hiervan kan worden bepaald of er aanvullende maatregelen (zoals een geluidsscherm) nodig zijn om de overlast binnen de normen te houden.

Dijklanden aangewezen als overstromingsgebied:

Dijklanden ligt lager dan de omliggende gebieden en waardoor bij wateroverlast het grondwater boven maaiveld kan komen te staan. Het gebied is volgens een lid van klankbordgroep bij de ideeën over woningbouw ooit aangewezen als overstromingsgebied. De gemeente heeft hiernaar gekeken en de aanwijzing als overstromingsgebied kent geen juridische status. Wel is het van belang om rekening mee te houden mogelijke hoge waterstanden bij het ontwerp.

Natura2000 – wat gebeurt er in de bouwfase:

Zowel voor de tijdelijke als de definitieve fase moet in het kader van de Wet Natuurbescherming een natuurtoets worden gedaan om de mogelijke effecten op de natuur in kaart te brengen. Uiteindelijk is er een vergunning in het kader van de Wet natuurbescherming nodig.

Bereikbaarheid tennisclub:

Bij elk project wordt rekening gehouden met de bereikbaarheid. Voor de uitvoeringsfase wordt een verkeersplan opgesteld waarin wordt vastgelegd hoe wordt omgegaan met de bereikbaarheid van de buurt.

Open karakter

Een lid van de klankbordgroep heeft de wens geuit om het gebouw en de installatie een open karakter te geven. Het zou interessant kunnen zijn om er een educatieve invulling aan te geven en/of een bezoekerscentrum van te maken.

Waterschap:

In de buurt van de huidige dijk zal rekening moeten worden gehouden met de dijkverzwaring die door het Waterschap vanuit het Hoogwaterbeschermingsplan uitgevoerd gaat worden. Dit zou ook kansen kunnen bieden voor de landschappelijke inpassing van de installatie. Er gaat immers al iets veranderen in het gebied. De eisen van het Waterschap na de verzwaring zullen dan meegenomen moeten worden.

Werkessie locatie en landschappelijke inpassing

De aanwezige leden van de Klankbordgroep gaan in twee groepen uiteen om te bepalen wat de meest optimale locatie voor de bovengrondse installatie binnen Dijklanden is en welke wensen er voor landschappelijke inpassing zijn.

Uit de werksessie komt een eenduidig beeld naar voren over de meest optimale locatie voor de bovengrondse installatie.

Aan de ruimtelijke inpassing is tijdens deze avond onvoldoende toegekomen. Afgesproken wordt tijdens de derde – afsluitende – bijeenkomst de landschappelijke inpassing verder uit te werken om beelden mee te kunnen geven in de terugkoppeling aan het college. Verzoek om voorwerk voor

landschappelijke inpassing te verrichten. Verzocht wordt om foto's van de omgeving hiervoor mee te nemen.

Van de uitkomsten zal een samenvatting gemaakt worden, inclusief een duiding welke stappen nog gemaakt moeten worden. Deze zullen als terugkoppeling vanuit de Klankbordgroep aan het College worden meegegeven.

Vervolg

De afsluitende bijeenkomst wordt voor het eind van 2019 gehouden. De dinsdagavond en de locatie wordt hiervoor geschikt geacht.

De toezegging om de boring in Luttelgeest te bezoeken blijft op de agenda staan en wordt in gang gezet zodra dit mogelijk is.

KLANKBORDGROEP GEOTHERMIE

Datum: 17 december 2019

Locatie: Wijkcentrum Holtenbroek, Bachlaan 20, 8031 HL Zwolle

Aanwezig:

Klankbordgroepleden: Henk Schakelaar, Johannes van Steenis, Henk Schaapman, Flip Mikx, Martina Birk, Tiemen Zijlstra, Gezina Middag, Familie Ulderink, Willem Prins, Bas Meussen, Joeri Both.

Gemeente Zwolle: Johan Roeland (projectleider), Wim van Hattum (wijkmanager), Tim Idema (milieuadviseur), Jasper Pat (stedenbouwkundige), Reinder Slager (adviseur geothermie)

Opening en mededelingen

Wijkmanager Wim van Hattum opent het derde en voorlopig laatste overleg van de Klankbordgroep Geothermie.

Er wordt een oproep rondgedeeld om deel te nemen in de klankbordgroep voor het opstellen van een Transitievisie Warmte (de Zwolse Warmtegids). Geïnteresseerden kunnen zich aanmelden bij Johan via de mail.

De vraag waarom de locatie Holtenbroekerbos in een eerdere stadium is afgefallen is nader bekeken door de inbrenger. Hij is hier na een bezoek aan de locatie anders naar gaan kijken. De locatie is te klein en ligt te dicht bij de dijk. Zijn mail en toelichting zijn doorgestuurd. Voor hem is de locatie Holtenbroekerbos dan ook afgefallen als mogelijke locatie voor de geothermiebron.

Verslag 5 november 2019

Het verslag wordt ongewijzigd vastgesteld. 1 persoon wordt toegevoegd aan de lijst met aanwezigen.

Actie Johan m.b.t. buffervat: komen we in de vergadering op terug

Bespreking adviesdocument klankbordgroep

Johan licht kort het tot stand komen van het adviesdocument toe. Het document wordt paginagewijs besproken:

- Pagina 3
De klankbordgroep is het unaniem eens over de voorgedragen locatiekeuze. Verzoek om dit expliciet te verwoorden in het document. Dit komt sterker over.
- Pagina 5
De vraag is of expliciet in de samenvatting kan worden opgenomen dat het buffervat geen onderdeel heeft uitgemaakt van de afweging van de klankbordgroep. In de verkenning naar de haalbaarheid is destijds uitgegaan van een buffervat met een inhoud van 3000 m³. Er wordt vooralsnog vanuit gegaan dat de buffering (om systeemtechnische redenen) op een andere plek ten opzichte van het warmtenet een plek krijgt. Dit zal worden toegevoegd aan de tekst.
- Pagina 6
Het actiepunt bezoek aan boring Luttelgeest blijft staan. De tekst hoeft niet te worden aangepast.

- Tekening
  - De klankbordgroep heeft de voorkeur voor het oostelijke deel van het boerenerf als locatie voor de geothermiebron. Deze nuance graag toevoegen.
  - De gearceerde cirkel betreft een schematische weergave van het bassin voor het tijdelijk opvangen van het testwater tijdens de boring. Dit is niet het buffervat die nodig is om warmte te bufferen.

Aanvullend ten aanzien van de buffering:

Er is nog geen keuze gemaakt hoe deze in de infrastructuur wordt ingepast. Het kan centraal zijn maar ook decentraal zijn met meerdere kleine buffers. Ook wordt gekeken of er opslag in de (diepere) bodem kan plaatsvinden.

Vervolg

Deze bijeenkomst is vooralsnog de laatste bijeenkomst van de klankbordgroep. Naar verwachting zal het advies in januari/februari 2020 worden aangeboden aan het college. Het college wordt gevraagd kennis te nemen van het advies van de klankbordgroep en wordt geadviseerd dit mee te nemen in het verdere ontwerp- en besluitvormingsproces.

Op dit moment wordt onderzoek gedaan naar de organisatie van de hele warmteketen. In de eerste helft van 2020 worden de resultaten hiervan verwacht. De uitkomsten van deze verkenning zijn nodig om een volgende stap in het geothermieproject te kunnen nemen. Parallel aan dit proces wordt onderzoek gedaan naar de mogelijkheid om met een aantal partijen (bijv. EZK, EBN, provincie Overijssel) versneld te komen tot een proefboring om zekerheid te krijgen hoeveel warmte uit de bodem kan worden onttrokken (bronvermogen). Het vervolg is dus nog afhankelijk van deze twee scenario's.

Een vraag wordt gesteld hoe we de resultaten uit deze klankbordgroep terugkoppelen naar de wijk. De communicatie is onderdeel van het voorstel aan het college. Hier zal in ieder geval een persbericht bij zijn voor de media. Verder worden de wijkverenigingen geïnformeerd. De klankbordgroep geeft de gemeente mee goed na te denken over hoe de boodschap wordt gebracht om geen verkeerd sentiment op te roepen.

De klankbordgroep wordt bij een eventuele vervolgfase opnieuw betrokken met de vraag om mee te denken met de vragen die dan voorliggen. Verder zal de klankbordgroep worden geïnformeerd over de belangrijkste momenten van besluitvorming over de Warmtetransitie.

De aanwezigen geven allemaal aan dat de gemeente ze mag benaderen om mee te denken in een volgende fase.

Sluiting

De projectleider bedankt alle leden van de klankbordgroep voor de manier waarop is meegedacht en de goede sfeer tijdens de bijeenkomsten.

De voorzitter sluit de bijeenkomst.